

Tonstad Vindpark AS
c/o Havgul Clean Energy AS, Prinsens gate 5
0152 OSLO

Vår dato: 11.11.2016
Vår ref.: 200903265-210
Arkiv: 511
Deres dato:
Deres ref.:

Saksbehandler:
Hilde Aass

Vedtak om avslag på søknad om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk – Tonstad Vindpark AS

NVE mottok søknad fra Tonstad Vindpark AS 14.10.15 om å utvide planområdet til Tonstad vindkraftverk til å omfatte eiendommene g.nr. 181/1 og 181/2 i Kvinesdal kommune, Vest-Agder fylke. Utvidelsen utgjør et areal på ca. 2 km².

Etter NVEs vurdering er de samlede ulempene ved en utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk større enn fordelene. NVE vil i medhold av energiloven § 3-1 avslå konsesjonssøknaden om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk av 14.10.15 fra Tonstad Vindpark AS i Kvinesdal kommune, Vest-Agder fylke.

NVE har vektlagt at den omsøkt utvidelse av planområdet vil gi en begrenset merproduksjon sett i sammenheng med den samlede årlig kraftproduksjon til Tonstad vindkraftverk. NVE konstaterer at Tonstad Vindpark AS trakk området i Kvinesdal ut av de opprinnelige planene for Tonstad vindkraftverk, med begrunnelse at det ville ha liten betydning for lønnsomheten i prosjektet. Etter NVEs vurdering vil utvidelsen av planområdet ikke være avgjørende for lønnsomheten i prosjektet.

De viktigste negative virkningene er etter NVEs vurdering knyttet til friluftsliv. NVE har vektlagt at utvidelsen vil forsterke det samlede visuelle inntrykket av anlegget. NVE konstaterer at utvidelse av planområdet ikke vil direkte berøre tilrettelagte anlegg for friluftsliv, herunder skitrekk og etablert turløyper, men at det er det urørte og lite tilrettelagte friluftslivet som vil bli ytterligere berørt.

NVE konstaterer at Kvinesdal kommune og Vest-Agder fylkeskommune er negative til utvidelsen av planområdet. Sirdal kommune har kun tatt saken til orientering. Flekkefjord kommune er positive til utvidelsen. Fylkesmannen i Vest-Agder har tidligere fremmet innsigelse og uttalte seg til det omsøkte området.

Bakgrunn for saken

I medhold av energiloven § 3-1 ga Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) i vedtak av 19.12.13 Tonstad Vindpark AS konsesjon til å bygge og drive Tonstad vindkraftverk med tilhørende nettilknytning i Sirdal og Flekkefjord kommuner, Vest-Agder fylke. Det ble gitt konsesjon til en samlet installert effekt på inntil 200 MW, samt til å bygge og drive en ca. 15 km lang 132 kV kraftledning fra planområdet til Ertsmyra transformatorstasjon.

NVE mottok 14 klager på vedtaket og det ble fremmet innsigelse til prosjektet fra Fylkesmannen i Vest-Agder. Klagene og innsigelsen ble oversendt Olje- og energidepartementet (OED) for endelig avgjørelse i brev av 01.04.14. Klagene og innsigelsen førte ikke frem og OED stadfestet NVEs konsesjonsvedtak med justering av vilkår knyttet til hubro. NVE viser til oppdatert anleggskonsesjon av 14.09.15 i henhold til OEDs endelige vedtak.

I konsesjonssøknad av 10.12.12 ble Tonstad vindkraftverk omsøkt med et mindre areal (3 km²) i Kvinesdal kommune. I brev fra tiltakshaver av 19.06.13 ble dette arealet trukket ut av konsesjonssøknaden. I brevet skriver tiltakshaver at området i Kvinesdal utgjør en liten del av vindkraftverket, og at det vil ha liten innflytelse på lønnsomheten dersom det trekkes ut av planene. Med bakgrunn i rådmannens og Forvatningsutvalgets negative innstillinger i saken, samt forventet flertall imot prosjektet i kommunestyret, valgte Tonstad Vindpark AS å trekke arealet i Kvinesdal kommune.

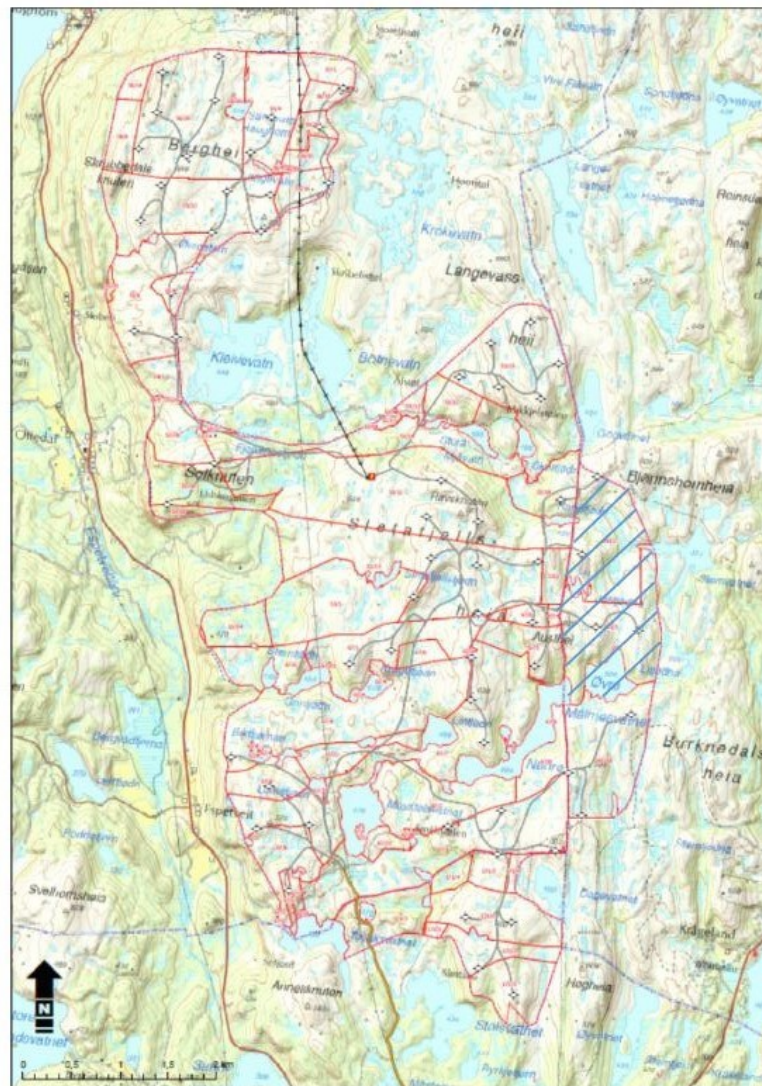
NVE mottok i brev av 14.10.15 søknad fra Tonstad Vindpark AS om utvidelse av planområdet til Tonstad vindkraftverk. Den omsøkte utvidelsen inngår i det tidligere omsøkte arealet, som ble trukket ut av tiltakshaver, se figur 1. Utvidelsen omfatter eiendommene g.nr. 181/1 og 181/2 i Kvinesdal kommune, og utgjør et areal på ca. 2 km². Tiltakshaver opplyser i søknaden om at de planlegger å plassere fire vindturbiner innenfor det utvidete arealet. Tonstad Vindpark AS begrunner søknaden om utvidelse med at det konsesjonsgitte planområdet har blitt redusert, som følge av avbøtende tiltak knyttet til hubro. De skriver at gode turbinplasseringer har blitt fjernet og at planområdet er fullt utnyttet. De mener at ved å etablere fire turbiner i Kvinesdal kommune, vil den årlig kraftproduksjon bli vesentlig forbedret. De viser til at det er inngått avtale med berørte grunneiere i området.

Saksbehandlingsprosess

Konsesjonssøknaden med konsekvensutredning for Tonstad vindkraftverk datert 10.12.12 er basert på en utbyggingsløsning som omfatter ett areal på ca. 3 km² med seks vindturbiner i Kvinesdal kommune. Den omsøkte utvidelsen inngår i dette arealet. Søknaden om Tonstad vindkraftverk ble sendt på høring til berørte parter 21.12.12, med frist for uttalelse 01.03.13. NVE mottok til sammen 52 høringsuttalelser i saken. NVE har lagt konsesjonssøknaden med konsekvensutredning av 10.12.12, samt de tidligere uttalelsene til grunn i vurdering av søknaden om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk.

Kvinesdal, Sirdal og Flekkefjord kommune samt Vest-Agder fylkeskommune fikk utsatt høringsfrist og uttalte seg etter at arealet i Kvinesdal var tatt ut av planene. NVE sendte derfor søknaden om utvidelse av planområdet på høring kun til Kvinesdal kommune, Sirdal kommune, Flekkefjord kommune og Vest-Agder fylkeskommune. Søknaden om utvidelse ble sendt på høring i brev av 22.10.15 og ble kunngjort i Norsk Lysningsblad, Fædrelandsvennen, Agder Flekkefjords Tidende og Stavanger Aftenblad 26.10.15. NVE har mottatt til sammen ni uttalelser til saken. Det vises til vedlegg «Innkommne merknader til søknad om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk», samt en sammenfatning av merknadene i teksten under.

Etter NVEs vurdering danner søknaden med konsekvensutredninger av 10.12.12, søknad om utvidelse av 14.10.15, innkomne merknader, møter, befarings- og tilleggsopplysninger et tilfredsstillende grunnlag for å vurdere virkningene av en utvidelse av Tonstad vindkraftverk.

Figur 1. Kart over planområdet for Tonstad vindkraftverk, med tidligere omsøkt areal i Kvinesdal kommune. Skravert området indikerer omsøkt utvidelse av det konsesjonsgitte planområdet (ca.2 km²), og omfatter eiendommene 181/1 og 181/2.

Sammendrag av innkomne merknader

NVE har mottatt til sammen ni høringsuttalelser i saken. Disse er sammenfattet i vedlegget «Innkommne merknader til søknad om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk». Nedenfor følger et sammendrag av de innkomne merknadene.

Kvinesdal kommune stiller seg negative til at det gis konsesjon til utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk, hovedsakelig som følge av virkninger for friluftsliv. De skriver at området er kjent som et viktig friluftsliv- og hytteområde i Kvinesdal kommune. I Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2014-2020 (RIFF 2014-2020) er området Krågeland-Slettefjellheii vurdert til å være svært viktig for friluftsliv. De skriver at vindturbinene vil være godt synlig fra turløyper i Krågelandsområdet. Utvidelsen vil være en ulempe for de som driver friluftsliv utenfor løypenettet med utgangspunkt fra Krågeland, og at det blant annet ikke lenger vil være mulig å gå nordover i terrenget mot Sirdal uten å måtte passere vindkraftverket. Kommunen mener en utvidelse i betydelig grad vil forsterke virkningene for friluftsliv, selv om det allerede er gitt endelig konsesjon til Tonstad vindkraftverk. De skriver at arealet i Kvinesdal er viktig for hubro, og en utbygging vil medføre negative virkninger for hubro og

annen rovfugl. De anbefaler at det ikke gis konsesjon også med bakgrunn i den samlede belastningen all kraftutbygging i regionen vil medføre.

Sirdal kommune mener at de i liten grad blir berørt av utvidelsen og de har derfor ikke sett behov for å uttale seg til saken. Flekkefjord kommune stiller seg positive til utvidelsen, da de mener økt kraftproduksjon vil være positivt med hensyn til realiserbarheten av prosjektet. De skriver at utvidelsen av planområdet i liten grad berører Flekkefjord kommune, utover muligheter for lokalt næringsliv og virkninger for regionale brukere av området i forbindelse med friluftsliv. De skriver at en utbygging vil kunne få betydelige ringvirkninger for lokale entreprenører, spesielt i utbyggingsfasen. De skriver at for friluftsliv er det først og fremst den visuelle påvirkningen på landskapet som oppleves som negativ, men at utvidelsen vil ha liten betydning for det visuelle inntrykket.

Vest-Agder fylkeskommune går imot konsesjon til utvidelse av planområdet til Tonstad vindkraftverk. Fylkeskommunen mener at den omsøkte utvidelsen burde vært utredet og belyst nærmere. De etterlyser blant annet i hvilken grad det omsøkte tilleggsarealet vil påvirke lønnsomheten til prosjektet, og stiller samtidig spørsmål hvorvidt det er mulig å utnytte det nåværende arealet bedre i forbindelse med produksjon.

De anbefaler at søknaden om utvidelse av vindkraftverket avslås, med hensyn til friluftsjntresser, landskaphensyn samt konflikt med INON-områder. De viser til at det aktuelle området er vurdert som et svært viktig regionalt friluftsområde i Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk helse 2014-2020 (RIFF 2014-2020). Verdien har blitt satt med bakgrunn i høy bruksfrekvens og andel regionale brukere. De viser til at området ligger nær opp til turløypene knyttet til utfartsområdet på Krågeland. De skriver at den omsøkte utvidelsen vil forhindre muligheten til å ferdes nordover fra Krågeland gjennom et urørt område.

De mener vindkraftverket vil påvirke landskapsbildet i stor grad, og viser til at arealet det søkes om var gitt stor verdi for temaet landskap i konsekvensutredningen. De legger til grunn at en utvidelse av vindkraftverket vil føre til at steder som ikke tidligere vil bli visuelt berørt, nå i større eller mindre grad vi se vindturbiner. De gjør oppmerksom på at det befinner seg et kjent automatisk fredet kulturminne innenfor det nå omsøkte området, og viser til tidligere merknader fra fylkeskonservatoren.

I høringsuttalelsene fra privatpersoner og lokale interesseorganisasjoner er virkninger for friluftsliv og fugl vektlagt. Flere skriver at det omsøkte området ligger innenfor et svært viktig regionalt friluftsområdet, og at utvidelsen vil berøre rødlistede fuglearter, herunder hubro. Flere mener at de samlede virkningene for hele heiområdet Krågeland-Josdal-Risnes, i forbindelse med en utbygging av både Buheii og Tonstad vindkraftverk, ikke har blitt vurdert i tilstrekkelig grad av NVE og OED. Det blir også påpekt at NVE må vurdere samlet belastning i henhold til § 10 i naturmangfoldloven. I flere av uttalelsene stilles det spørsmål ved om tiltakshaver har spekulert i først få lettere konsesjon til et mindre området, for deretter å søke om utvidelse i etterkant.

Høringsuttalelsene har vært forelagt søker for kommentar. Søker har kommentert de innkomne merknadene i brev av 18.03.16. NVE har ikke sammenfattet kommentarene fra tiltakshaver i saken, men vil i våre vurderinger i saken referere til relevant informasjon fra brevet.

NVEs vurdering

NVE vil i teksten under vurdere hvilke virkninger en utvidelse av planområdet vil ha for miljø og samfunn. NVEs vedtak i presenteres til slutt.

Økonomi, vindressurser og produksjon

Tonstad Vindpark AS begrunner søknaden om utvidelse med at det konsesjonsgitte planområdet har blitt redusert, som følge av avbøtende tiltak knyttet til hubro. De skriver at gode turbinplasseringer har blitt

fjernet og at planområdet er fullt utnyttet. De mener at ved å etablere fire turbiner på eiendommene g.nr.181/1 og 181/2 i Kvinesdal kommune, vil den årlig kraftproduksjon til kraftverket bli vesentlig forbedret. De viser til at det er inngått avtale med berørte grunneiere i området.

Det fremgår av søknaden at det har blitt gjennomført 12 måneders vindmålinger med målemast og Lidar, og at resultatene viser gode vindforhold og god produksjon i planområdet. Det er forventet at de fire vindturbinene vil kunne produsere samlet ca. 50 GWh/år.

Flekkefjord kommune mener at utvidelsen av planområdet vil bidra til økt kraftproduksjon og til at Tonstad vindkraftverk kan bli realisert. Vest-Agder fylkeskommunen mener utvidelsen burde vært utredet og belyst bedre med hensyn til lønnsomhet og muligheter for å utnytte det nåværende arealet bedre i sammenheng med kraftproduksjon.

Etter NVEs vurdering vil en etablering av fire Vestas V-112 vindturbiner kunne forventes å produsere ca. 40 GWh/år når en brukstid på 3240 timer legges til grunn. NVE understreker usikkerheten knyttet til beregninger av vindressursene og estimert produksjon. NVE konstaterer at det er satt vilkår i anleggskonsesjonen av 14.09.15 i forbindelse med avbøtende tiltak knyttet til virkninger for hubro, og at dette kan medføre at den nordøstlige delen av planområdet blir tatt ut av planene.

NVE har i vedtak om Tonstad vindkraftverk, vektlagt at vindressursen er god og området er godt egnet for vindkraftproduksjon sammenliknet med andre vindkraftprosjekter. Ved en full utbygging kan Tonstad vindkraftverk produsere opp imot 622 GWh. Dersom det gis konsesjon til en utvidelse, vil etablering av fire vindturbiner i Kvinesdal kun utgjøre ca. 6 % av den samlede årlige produksjonen. NVE konstaterer at Tonstad Vindpark AS trakk området i Kvinesdal ut av de opprinnelige planene for Tonstad vindkraftverk, med begrunnelse at det ville ha liten betydning for lønnsomheten i prosjektet. Etter NVEs vurdering vil utvidelsen av planområdet ikke være avgjørende for lønnsomheten i prosjektet. Selv om planområdet kan reduseres, som følge av avbøtende tiltak for hubro, mener NVE Tonstad vindkraftverk vil kunne være et økonomisk bærekraftig prosjekt.

Landskap

Vest-Agder fylkeskommune mener det allerede konsesjonsgitte vindkraftverket vil påvirke landskapet i stor grad. De viser til at arealet det søkes om har blitt gitt stor verdi i konsekvensutredningen. De legger til grunn at en utvidelse av vindkraftverket vil føre til at steder som ikke tidligere ville blitt visuelt berørt, nå i større eller mindre grad vil bli eksponert for vindturbiner.

Urdal med flere mener det er feil, slik NVE og OED hevder, at området allerede er preget av tekniske inngrep. De viser til at kraftledningene er lite synlig fra omkringliggende topper og at de fleste av kraftledningene ligger utenfor det omsøkte området. De mener at området fremstår som urørt og oppleves som et intakt «villmarkspreget» område.

NVE har tidligere vektlagt at det går to sentralnettsledninger gjennom planområdet og at det planlegges en tredje kraftledning, som vil medføre en kraftledningskorridor med bredde på ca. 150 meter gjennom området. Etter NVEs vurdering vil disse tekniske inngrepene virke dominerende på nært holdt, men på lengre avstander kan landskapet oppleves som til dels urørt. NVE mener vindkraftanlegget i større grad vil forsterke endring av landskapet i området enn etablert og planlagte kraftledninger.

Tonstad vindkraftverk er plassert høyt i terrenget og NVE konstaterer at de visuelle virkningene vil være spesielt dominerende fra de høyereliggende områdene rundt, så vel som inne i og i nær tilknytning til planområdet. Topografien og vegetasjonen vil skjerme inntrykket noe i dalbunnene og i de lavereliggende strøk. Etter NVEs vurdering er det først og fremst heiområdene rundt Sirdalsvannet som vil bli påvirket visuelt av vindturbinene.

Etter NVEs vurdering vil en utvidelse av planområdet med etablering av fire vindturbiner i Kvinesdal forsterke de visuelle virkningene for berørte områder. Arealet som omsøkes er lite og vil ikke endre den samlede landskapsopplevelsen i vesentlig grad. NVE konstaterer at vindkraftverket vil oppleves som et dominerende landskapselement særlig inne i og i nær tilknytning til planområdet. Anlegget vil etter NVEs vurdering endre landskapets karakter. Dette kan påvirke landskapsopplevelsen og bruksverdien, særlig for de som ønsker å oppleve urørt natur.

Friluftsliv og ferdsel

Kvinesdal kommune skriver at de allerede har uttalt seg negativt til vindkraftverket, hovedsakelig med bakgrunn i negative virkninger for friluftsområdet på Krågeland. De skriver at området er kjent som et viktig friluftsliv- og hytteområde i Kvinesdal kommune. De viser til at det i kommuneplanens arealdel 2015-2027 er innarbeidet hensynssone for friluftsliv på Krågeland. I Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2014-2020 (RIFF 2014-2020) er området Krågeland-Slettefjellheii vurdert til å være svært viktig for friluftsliv.

I saksframlegget står det at vindturbinene vil være godt synlig fra turløyper i Krågelandsområdet. Utvidelsen kan oppleves som en ulempe for de som driver friluftsliv utenfor løypenettet med utgangspunkt fra Krågeland, da det blant annet ikke lenger vil være mulig å gå nordover i terrenget mot Sirdal uten å måtte passere vindkraftverket. De viser til at det i konsekvensutredningen er forslått å ta ut blant annet det sørlige området av Lindelandsheia, som avbøtende tiltak for friluftsliv for de som ferdes i området Krågeland-Burknedalsheia-Malmevatnan-Høgheia. Kommunen mener en utvidelse i betydelig grad vil forsterke virkningene for friluftsliv, selv om det allerede er gitt endelig konsesjon til Tonstad vindkraftverk.

Flekkefjord kommune skriver at for friluftslivet er det først og fremst den visuelle påvirkningen på landskapet som kan oppleves som negativt. De mener at utvidelsen vil ha liten betydning for det visuelle inntrykket.

Vest-Agder fylkeskommune viser til at Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk helse 2014-2020 (RIFF 2014-2020) har blitt vedtatt etter at de behandlet den opprinnelige søknaden. I uttalelsen viser de til RIFF 2014-2020, hvor det står at inngrepsfrie naturområder skal gjennom arealplanlegging sikres mot videre reduksjon. De skriver at det aktuelle området er markert som et svært viktig regionalt friluftslivsområde, og at verdien er satt med bakgrunn i høy bruksfrekvens og andel regionale brukere. De mener dette styrker argumentet om at utbygging i området vil være konfliktfylt i forhold til allmennhetens friluftslivinteresser. Videre skriver de at området ligger nær opp til turløypene knyttet til utfartsområdet på Krågeland, og at korridoren fra Krågeland og nordover vil bli nedbygd. Den omsøkte utvidelsen vil forhindre muligheten til å ferdes nordover fra Krågeland gjennom et urørt område. De skriver at vindkraftverket vil gi en betydelig reduksjon av inngrepsfrie naturområder, og at en utvidelse av planområdet vil føre til ytterligere tap.

NVF skriver at konsesjonsområdet ligger innenfor et svært viktig regionalt friluftslivsområdet. De skriver at dette er det sørligste, største og mest kystnære friluftslivsområde med høyfjellsterreng på hele Sør- og Sør-Vestlandet.

Bevar Heiane mener at det vil bli farlig å ferdes i området vinterstid, som følge av iskast. De legger ved et kart over de mest brukte skiløypene i planområdet for Tonstad vindkraftverk, og nevner at det fins flere traseer enn de som er tegnet inn i kartet. De skriver at tap av skiløypene, herunder trasen fra Krågeland og nordover til Tonstad, vil ramme Krågeland-området hardt, både for lokale og regionale brukere. De viser til at området for utvidelse har blitt klassifisert som et «svært viktig» friluftslivsområdet i RIFF 2014-2020, og at området i sin helhet er inngrepsfritt. De mener det ikke finnes brukbare alternative turområder for Krågeland.

Øksendal mener at området det søkes om bør forbli inngrepsfritt. Han skriver at området har stor verdi for friluftsliv, både for hytte- og dagsturister. Øksendal skriver at Langevannsområdet, midt mellom Øksendal og Lindefjeld, ofte er målet for skiturister som kommer fra sør. De følger traseen som går over Øvre Malmevatnet nordover via Godvatnet og til Langevatnet. Han nevner at det tidligere har blitt arrangert turrenn fra Tonstad til Krågeland langs denne traseen. Seland mener at virkningene for friluftsliv og ferdsel vil bli store, og at skiløypene mellom Krågeland og Tonstad vil gå tapt, blant annet som følge av fare for iskast.

Urdal kreve at planområdet reduseres som beskrevet på side 46 i figur 32 i konsekvensutredningen for friluftsliv og ferdsel. De begrunner dette med at vindkraftverket vil få store negative virkninger på friluftsområdet for Krågeland. De skriver at utvidelsen vil beslaglegge den aller siste traseen som kan benyttes for å passere vindkraftverket uten å gå gjennom det. De skriver at all ferdsel fra Krågeland er mot fjellområdene i nord og nordvest der vindkraftverket planlegges, og at det ikke finnes alternative områder. De mener verdien av området er svært viktig i forbindelse med friluftsliv og ferdsel, og viser til uttalelsen fra fylkeskommunen.

NVE konstaterer at det omsøkte området for utvidelsen inngår i det som er registrert som et svært viktig friluftsområdet i Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2014-2020. Planen ble vedtatt av Vest-Agder fylkeskommune 18.12.13. NVE har tidligere vektlagt at Krågeland og omegn skiller seg ut ved at graden av tilrettelegging er høyere, herunder skitrekke, oppkjørte løyper og hyttefelt, og området har en høyere bruksfrekvens og større andel regionale brukere. NVE konstaterer at utvidelse av planområdet ikke vil direkte berøre tilrettelagte anlegg, men at det er det urørte og lite tilrettelagte friluftslivet som vil bli berørt. Tiltaket vil etter NVEs vurdering være godt synlig fra etablerte turløyper i Krågelandområdet.

Inne i og i nær tilknytning til planområdet vil tiltaket medføre støy, skyggekast og mulig iskast, samt at vindturbinene vil oppleves som dominerende. Selv om aktivitetene som ski- og fotturer, jakt og fiske kan bedrives som før, vil opplevelsen bli endret. Det er først og fremst den visuelle påvirkningen på landskapet som kan oppleves som negativt for friluftsliv. NVE konstaterer at det er flere alternative områder med stor verdi, lokalt og regionalt, for friluftsliv i influensområdet til vindkraftverket. Etter NVEs vurdering er de viktigste virkningene for disse områdene knyttet til visuelle virkninger. Vindkraftverket ligger plassert høyt i terrenget og vil være synlig fra flere verdifulle friluftsområder, særlig for vestsiden av Sirdalsvatnet, Gjosdalsheia og fjellområdet sør for Knaben. Med økende avstand til vindturbinene vil derimot påvirkningen på friluftslivsområder bli mindre, men friluftsopplevelsen knyttet til urørt natur vil bli endret. NVE mener at utvidelsen vil forsterke det samlede visuelle inntrykket av anlegget.

NVE registrerer at det er uenighet knyttet til bruksfrekvensen i forbindelse med utøvelse av friluftsliv og ferdsel i det omsøkte området. De som benytter seg av området tar i hovedsak utgangspunkt i Krågeland, og bruken avtar med avstand til etablerte sti- og løypenett samt hyttefelt. Utreder har foreslått å trekke ut de sørøstligste delene av planområdet for å redusere den visuelle påvirkningen på friluftsområdet ved Krågeland. NVE konstaterer at det omsøkte området ikke inngår i forslaget fra utreder, og at deler av det foreslåtte arealet allerede har gjeldende konsesjon.

Etter NVEs vurdering vil en utvidelse av planområdet forsterke virkningene vindkraftverket vil medføre for friluftsliv og ferdsel.

Kulturminner og kulturmiljø

Vest-Agder fylkeskommune viser til tidligere innsendte merknader og krav fra fylkeskonservatoren og understreker at disse også vil gjelde for utvidelsen av planområdet. De gjør oppmerksom på at det befinner seg et kjent automatisk fredet kulturminne innenfor det omsøkte området. Kvinesdal kommune skriver at det ligger tre stølsområder innenfor planområdet på eiendommen g.nr.181 Lindeland. Bevar Heiane skriver at Lindeland er en gammel stølshei, hvor en må regne med å finne flere automatisk fredete kultminner enn kun Målmesstølen, som er nevnt i utredningen.

Det fremgår av konsekvensutredningen at utvidet planområde vil berøre kulturmiljøet «Målmesvatnet, Mosstølsvatnet, Lintjødn, Stølsvatnet», hvor det automatisk fredete kulturminne Målmesstølen er registrert. Målmesstølen er ikke undersøkt nærmere. Det er lokalisert et annet fredet objekt, «Dabrøysa», lenger sør på grensen mellom Sirdal og Flekkefjord. «Dabrøysa» er registrert som en endestav/grensestein for en gård, og er gitt høy verdi. Det er registrert flere SEFRAK-objekter i kulturmiljøet, hvor nesten alle er revet eller er ruiner. Samtlige av disse er lokalisert i Sirdal kommune. Kulturmiljøet er gitt liten verdi i konsekvensutredningen.

NVE konstaterer at en utvidelse av planområdet kan medføre at det automatisk fredede kulturminnet «Målmesstølen» blir direkte berørt av internveiene i anlegget og oppstillingsplassene for turbinene. Etter NVEs vurdering kan dette forhindres gjennom plantilpasninger ved en eventuell konsesjon. Opplevelsesverdien kan allikevel påvirkes avhengig av avstanden til turbinene, men vil etter NVEs vurdering ikke være av vesentlig betydning.

Naturmangfold

Kvinesdal kommune skriver at arealet i Kvinesdal er viktig for hubro, og at en utbygging vil medføre negative virkninger for arten samt annen rovfugl. Bevar Heiane skriver at det i nærheten av området til utvidelsen på Lindeland er påvist en hubrolokalitet. De viser til vilkår i anleggskonsesjonen knyttet til hubro, og skriver at de forventer at disse gjennomføres i et reelt samarbeid hvor fagfolk sin kompetanse blir vektlagt. Seland viser til at utreder har anbefalt at den nordlige delen av Lindelansheia tas ut av planen for å redusere virkninger for fugl, herunder hubro og termikktrekkende rovfugl. NVE skriver videre at utvidelsen vil berøre rødlistede fuglearter, herunder hubro. De mener at hubroen vil bli fullstendig «omringet» av vindturbiner. De skriver at kraftledninger også vil medføre negative virkninger for fugl.

NVE mener at NVE ikke har gjennomført en vurdering av samlet belastning i henhold til § 10 i naturmangfoldloven, slik Sirdal, Flekkefjord og Kvinesdal kommuner stilte krav om i brev av 11.01.11. De mener at slike vurderinger må gjøres av et frittstående organ.

NVE har vurdert tiltaket etter naturmangfoldloven §§ 8-12, jmf § 7. NVE viser til vurdering av kunnskapsgrunnlaget for naturmangfoldet i kapittel 3.7 i vedlegget «Tematiske konfliktvurderinger, innkomne merknader og vurdering av beslutningsgrunnlaget» i notatet «Bakgrunn for vedtak» for Tonstad vindkraftverk av 19.12.13. NVE har vurdert kunnskapsgrunnlaget som tilstrekkelig.

Det fremgår av konsekvensutredningen at det ikke er registrert viktige naturtypelokaliteter, funn av rødlistede vegetasjon/plantearter eller naturtyper i det omsøkte området. Området er gitt liten verdi med hensyn på naturtyper og vegetasjon, og NVE har vektlagt at vegetasjonen i området er representativ for regionen og er samlet gitt liten verdi i utredningen.

Det fremgår av konsekvensutredningen at det tidligere er registrert svartand (nær truet, NT) og strandsnipe i området i hekkeseongen. Svartand (NT) er beskrevet som en karakterart for heiområdet. Strandsnipe er siden 2015 listet som livskraftig (LC) i Norsk Rødliste. Etter NVEs vurdering kan en og annen svartand (NT) kollidere med kraftledninger og turbiner ved vår og høsttrekk. Arten er ikke spesielt utsatt for forstyrrelser i form av anleggsarbeid og lignende. Etter NVEs vurdering er svartand (NT) relativt tolerante ovenfor menneskelig aktivitet, og bestanden er tallrik i området og tiltaket vil sannsynligvis ikke medføre endringer i den regionale bestanden.

Det er ikke registrert rødlistede rovfugl, herunder vandrefalk, kongeørn, hønsehauk eller hubro, i det omsøkte området. NVE konstaterer at det er registrert to hekkelokaliteter for hubro (sterkt truet, EN) ved Mikkjelstølen, på nordsiden av Mjåvatn, i overkant av 1 km nordvest fra det omsøkte området. Hekkelokaliteten er registrert innenfor det konsesjonsgitte planområdet til Tonstad vindkraftverk. Med

bakgrunn i virkninger for hubro (EN) ble det i NVEs vedtak av 19.12.13, fastsatt vilkår om at avstanden fra reirlokaltetene til plassering av vindturbinene og/eller internveiene skal være minst 1 km, for å kunne unngå forstyrrelser for hekkende hubro. Olje- og energidepartementet stadfestet NVEs vilkår i vedtak av 07.09.15. I tillegg fastsatte departementet ytterligere vilkår om å utarbeide og gjennomføre en tiltaks-/kompensasjonsplan for hubro samt en plan for for- og etterundersøkelser for arten. Tiltakshaver oversendte planene til NVE i brev av 28.01.16. Disse ble godkjent av NVE i brev av 29.01.16 (ref.nr. NVE 200903265-206).

NVE har i vedtak av 19.12.13 fastsatt vilkår om at anleggsarbeid skal unngås tett opptil sårbare hekkelokaliteter for fugl i deres mest sårbare perioder. På bakgrunn av dette er det stilt krav til utarbeidelse av en miljø-, transport- og anleggsplan, hvor det skal redegjøres for hvordan truede og sårbare rødlistede arter kan ivaretas. NVE har også fastsatt vilkår om at internveiene i vindkraftverket ikke skal være åpne for allmenn motorisert ferdsel, slik at forstyrrelsene for sårbare arter i området reduseres. Tiltakshaver skal bære kostnadene i forbindelse med utarbeidelse og gjennomføring av planen, jamfør naturmangfoldloven § 11, og konsesjonær skal benytte miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder for å unngå eller begrense virkninger for naturmangfoldet, jamfør naturmangfoldloven § 12.

Det er registrert forekomster av små- og storvilt i og i nær tilknytning til det omsøkte området. Etter NVEs vurdering er virkninger for storfugl og orrfugl først og fremst knyttet til fragmentering av spillplasser gjennom blant annet internveinettet og turbinplasseringer. Bestandene av ovennevnte arter er solid og vil etter NVEs vurdering ikke bli påvirket i vesentlig grad av tiltaket, verken lokalt eller regionalt. NVE legger til grunn at hjort, elg og andre vanlige skogsarter kan bli forstyrret av tiltaket i anleggsperioden, men at dyrene forventes å tilpasse seg vindkraftverket etter noe tilvenningstid. Erfaringer viser at vilt tilpasser seg anlegget i driftsfasen og venner seg til de tekniske konstruksjonene over tid. NVE konstaterer at jakt i området kan bedrives som før. Etter NVEs vurdering er det lite som tilsier at området er av vesentlig betydning for villrein.

NVE vil fastholde vilkår i anleggskonsesjon av 14.09.15 ved en eventuell konsesjon til utvidelse av planområdet. Etter NVEs vurdering vil dette i tilstrekkelig grad sikre at tiltaket ikke er i strid med forvaltningsmålene for naturtyper og arter, jamfør naturmangfoldloven §§ 4 og 5.

I henhold til naturmangfoldloven § 10 skal påvirkningen av et økosystem vurderes ut ifra den samlede belastningen økosystemet er eller vil bli påvirket av. Ifølge forarbeidene (Ot.prp. 52 (2008-2009) s. 381-382) er det effekten på naturmangfoldet som skal vurderes i prinsippet om samlet belastning, ikke det enkelte tiltaket som sådan. NVE har lagt til grunn at utvidelsen er begrenset i omfang (ca. 2 km²) og at virkningene av en eventuell utvidelse av planområdet i liten grad vil medføre ytterligere økt belastning på naturmiljøet.

Støy og skyggekast

NVE konstaterer at ingen nye fritids- eller helårsboliger blir berørt av verken støy eller skyggekast innenfor anbefalte grenseverdier ved en utvidelse av planområdet. Etablering av vindturbinene i Kvinesdal vil medføre økt støy og skyggekast for friluftslivsinteresser både i planområdet og tilgrensende områder.

Annet

Økonomiske virkninger for lokalsamfunnet

Kvinesdal kommune trekker frem positive virkninger av en utvidelse, i form av leieinntekter for grunneiere, inntekter til kommunen og lokal sysselsetting. De mener at inntektene til kommunen vil

være små, men positivt for grunneierne det er inngått avtale med. Flekkefjord kommune skriver at en utbygging vil kunne få betydelige ringvirkninger for lokale entreprenører, spesielt i utbyggingsfasen.

NVE konstaterer at Kvinesdal kommune har innført eiendomsskatt på verker og bruk, som vil komme innbyggerne til gode. Kommunen har beregnet inntektene fra en utbygging med seks vindturbiner lokalisert i kommunen, til 1,4 MNOK i driftsfasen, som tilsvarer 0,02% av driftsutgiftene til kommunen. Etter NVEs vurdering vil en utvidelse av planområdet ikke medføre betydelige økonomiske virkninger for Kvinesdal kommune i form av eiendomsskatt. NVE mener Tonstad vindkraftverk vil kunne bidra til økt sysselsetting lokalt og regionalt. Det anslås at en utbygging kan generere ca. 300 årsverk i anleggsfasen og 8-13 arbeidsplasser i driftsfasen. Bygging, drift og vedlikehold vil også medføre indirekte arbeidsplasser ved økt etterspørsel etter varer og tjenester lokalt og regionalt. Erfaringer fra andre vindkraftverk tilsier at antall indirekte arbeidsplasser kan bli minst like mange som de direkte arbeidsplassene i vindkraftverket.

Verditap

Bevar Heiane og Urdal med flere mener en utbygging vil føre til verditap for reiseliv og hytteturisme i kommunen. De skriver at dersom vindkraftverket blir bygd, vil oppføring av nye hytter i innregulert hyttefelt bli vanskeligere og mindre attraktivt. De mener at verdien på hytter og hyttetomter vil bli redusert.

I konsesjonsbehandlingen skal NVE ta hensyn til både private og allmenne interesser, og vurdere om virkningene av tiltaket for samfunnet totalt sett er akseptable. Eiendomspriser kan være en del av denne vurderingen. Det foreligger i dag forskning om vindkraftverk og eiendomspriser fra utlandet. Flere rapporter konkluderer med at det ikke er en signifikant sammenheng mellom nærhet til vindkraftverket og eiendomspriser, mens andre, blant annet rapporter fra Sverige og Danmark, konkluderer med at det er en viss sammenheng. I Danmark finnes det en erstatningsordning for verditap, der de som har eiendom mindre enn seks ganger totalhøyden fra vindturbinen (opp mot cirka en kilometer) kan kreve kompensasjon. NVE legger til grunn at dette sier noe om hvilken nærhet danske myndigheter legger til grunn når det gjelder virkninger for eiendomspriser. Etter NVEs vurdering er det sannsynlig at prisene på enkelte eiendommer som er svært nær vindkraftverket (rett utenfor planområdet) kan bli påvirket. NVE konstaterer at omtalte hyttefelt og hytter ligger over 3 km fra vindturbinene i det omsøkte området, og vil ikke bli direkte påvirket av anlegget i form av støy og skyggekast. NVE har ikke vektlagt verditap på eiendom i vurdering av utvidelse av området. Etter NVEs vurdering basert på erfaringer fra andre vindkraftverk i Norge, er det lite som tilsier at tiltaket vil medføre vesentlige negative økonomiske ringvirkninger i andre sektorer, herunder reiseliv. NVE har vurdert visuelle virkninger og virkninger for friluftsliv under avsnittene «landskap» og «friluftsliv og ferdsel».

Ekspropriasjon

Seland skriver at søker har søkt om ekspropriasjonstillatelse på grensen mellom g.nr.181/2 Lindeland og g.nr.182/3 Seland uten å kontakte grunneiere på Seland. Hun mener søker har gått bak ryggen på grunneierne og at tiltakshaver ikke har rett til å sette opp vindturbin på selve grenselinjen, ettersom de ikke har inngått avtale med grunneierne på Seland. Hun skriver at dersom det gis konsesjon til utvidelse, så vil de kreve at vindturbinen fjernes helt eller flyttes så langt inn i planområdet at hele sikkerhetssonen, radius på 400 meter i forbindelse med fare for iskast, rundt vindturbinen ligger innenfor grensen til planområdet.

NVE konstaterer at søker har inngått avtale med grunneierne i det omsøkte området (g.nr.181/1 og 181/2 i Kvinesdal kommune). De har ikke søkt om ekspropriasjonstillatelse i søknaden om utvidelse av planområdet. I søknaden av 10.12.12 søkte tiltakshaver om ekspropriasjonstillatelse, og det ble lagt fram et forslag til utbyggingsløsning hvor en vindturbin er plassert på grensen mellom de omtalte

eiendommene g.nr.181/2 og g.nr.182/3. NVE presiserer at ved en eventuell konsesjon kan vindturbinene, med fundament og rotorblader, kun plasseres innenfor konsesjonsgitt planområdet. NVE viser til anleggskonsesjon for Tonstad vindkraftverk og vilkår knyttet til ising og iskast. NVE vil ved en eventuell konsesjon til utvidet planområdet fastholde vilkåret.

Samlede virkninger

I flere av høringsuttalelsene trekkes det frem at Kvinesdal kommune allerede bidrar med store investeringer innen kraftbransjen. Det vises til kraftledninger, trafostasjonen Raustad og Nesjen, overføring av vann fra Kvinavassdraget til Tonstad samt to andre planlagte vindkraftverk i kommunen. Flere mener at inngrepene i urørt natur kan bli betydelige dersom samtlige av prosjektene blir realisert. Bevar Heiane mener at de samlede virkningene for hele heiområdet fra Krågeland-Josdal-Risnes, i forbindelse med en eventuell utbygging av både Buheii og Tonstad vindkraftverk, ikke har blitt vurdert i tilstrekkelig grad av NVE og OED. De mener søknadene har blitt behandlet enkeltvis og isolert. NVE viser til at både Buheii og Tonstad vindkraftverk har fått konsesjon og at prosjektene samlet vil dekke et areal på ca. 35 km². De mener at et langt større villmarkspreget område i denne delen av Vest-Agder vil gå tapt, og at Tonstad vindkraftverk er klassifisert som det mest konfliktfylte anlegget i fylket, med bakgrunn i naturverdier når det gjelder rødlistede arter og friluftsliv.

NVE har i sin vurdering av søknadene om Buheii og Tonstad vindkraftverk vurdert samlede virkninger av andre vindkraftverk og energianlegg, med hensyn til relevante temaer, som blant annet visuelle virkninger, friluftsliv og kulturmiljø. NVE har også vurdert samlet belastning for naturmiljøet, jf. § 10 i naturmangfoldloven. NVE viser til at Olje- og energidepartementet stadfestet i brev av 07.09.15 NVEs konsesjonsvedtak for bygging og drift av Tonstad vindkraftverk med tilhørende nettilknytning av 19.12.13. NVE konstaterer at Buheii vindkraftverk ligger til klagebehandling i departementet. Etter NVEs vurdering tilsier størrelsen på det omsøkte området for utvidelse, at ytterligere belastning på samfunn og miljø vil være begrenset.

Prosess

Bevar Heiane mener at søknaden burde blitt hørt på nytt i ordinær forstand, selv om området inngikk i det opprinnelige omsøkte planområdet. De mener at NVE i større grad burde tatt hensyn til naboer, hytteeiere, grunneiere, fastboende på Krågeland, Lindeland og Seland i forbindelse med en ny høring. De mener NVE har justert og tilpasset søknads- og høringsrutinene i saken, og stiller spørsmål ved hvilke retningslinjer NVE har fulgt. De mener det har kommet fram nye momenter i saken, blant annet er det gitt konsesjon til Buheii vindkraftverk, som burde blitt belyst i en ny høringsrunde.

Urdal ber om klargjøring av hvilke lovhjemmel NVE har benyttet for å kunne behandle utvidelsen av et allerede konsesjonsgitt planområdet. De skriver at utvidelsen vil få store virkninger for naturmiljøet, hubro, friluftsliv og ferdsel, og at søker av taktiske grunner har valgt å trekke ut området i første omgang for deretter å søke om utvidelse. NVE og Seland viser begge til rapport fra Miljødirektoratet, hvor det står at vurderinger i forbindelse med utvidelsessøknader gjøres mindre strengt. De mener det spekuleres i å først få lettere konsesjon til et mindre området, for deretter å søke om utvidelse i etterkant.

NVE viser til brev av 19.06.13 hvor tiltakshaver trekker ut arealet, som omfatter Kvinesdal kommune, fra konsesjonssøknaden om Tonstad vindkraftverk. Tiltakshaver har i brevet vurdert at området i Kvinesdal utgjør en liten del av vindkraftverket, og at det vil ha liten innflytelse på lønnsomheten dersom det trekkes ut av planene. Med bakgrunn i dette, samt et forventet flertall imot prosjektet i kommunestyret, valgte Tonstad Vindpark AS å trekke arealet i Kvinesdal kommune. NVE har forståelse for at en slik søknadsprosess kan virke uryddig og spekulativ.

NVE viser til energiloven §2-1, der det står at søknader etter energiloven, herunder søknader om vindkraftverk, skal sendes konsesjonsmyndighet. Tonstad Vindpark AS har søkt om å utvide planområdet i brev av 14.10.15. NVE er pliktig til å ta søknaden til behandling etter energiloven. Konsesjonsbehandling etter energiloven krever at beslutningsgrunnlaget i saken er tilstrekkelig før vedtak kan fattes. Søknaden om konsesjon med konsekvensutredning for Tonstad vindkraftverk datert

10.12.2012 var basert på en utbyggingsløsning som omfatter det nå omsøkte arealet for utvidelse. Saken ble sendt på høring til berørte parter. Fristen for høringen var satt til 01.03.13, før området i Kvinesdal ble trukket ut av planene. Berørte parter har derfor fått anledning til å uttale seg om det aktuelle område, og NVE har derfor ikke sett behov for å sende saken på ny ordinær høringsrunde. NVE har kun sendt saken på høring til Kvinesdal kommune, samt Sirdal og Flekkefjord kommuner og Vest-Agder fylkeskommune, som uttalte seg etter at deler av den nå omsøkte utvidelsen ble trukket ut av planene.

NVE konstaterer at Kvinesdal kommune fortsatt stiller seg negative til prosjektet. Vest-Agder fylkeskommune er negative til utvidelsen av planområdet. Sirdal kommune har kun tatt saken til orientering. Flekkefjord kommune er positive til utvidelsen. Fylkesmannen i Agder har tidligere fremmet innsigelse og uttalte seg til det omsøkte området.

NVEs vedtak

Etter Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) sin vurdering danner søknaden med konsekvensutredninger av 10.12.12, søknad om utvidelse av 14.10.15, innkomne merknader, møter, befaring og tilleggsopplysninger et tilfredsstillende grunnlag for å avgjøre om utvidelse av Tonstad vindkraftverk skal meddeles konsesjon og eventuelt på hvilke vilkår.

Etter NVEs vurdering er de samlede ulempene ved en utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk større enn fordelene. NVE vil i medhold av energiloven § 3-1 avslå konsesjonssøknaden om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk av 14.10.15 fra Tonstad Vindpark AS i Kvinesdal kommune, Vest-Agder fylke.

NVE har vektlagt at den omsøkt utvidelse av planområdet vil gi en begrenset merproduksjon sett i sammenheng med den samlede årlig kraftproduksjon til Tonstad vindkraftverk. NVE konstaterer at Tonstad Vindpark AS trakk området i Kvinesdal ut av de opprinnelige planene for Tonstad vindkraftverk, med begrunnelse at det ville ha liten betydning for lønnsomheten i prosjektet. Etter NVEs vurdering vil utvidelsen av planområdet ikke være avgjørende for lønnsomheten i prosjektet.

De viktigste negative virkningene er etter NVEs vurdering knyttet til friluftsliv. NVE har vektlagt at utvidelsen vil forsterke det samlede visuelle inntrykket av anlegget. NVE konstaterer at utvidelse av planområdet ikke vil direkte berøre tilrettelagte anlegg for friluftsliv, herunder skitrekk og etablert turløyper, men at det er det urørte og lite tilrettelagte friluftslivet som vil bli ytterligere berørt.

NVE konstaterer at Kvinesdal kommune og Vest-Agder fylkeskommune er negative til utvidelsen av planområdet. Sirdal kommune har kun tatt saken til orientering. Flekkefjord kommune er positive til utvidelsen. Fylkesmannen i Vest-Agder har tidligere fremmet innsigelse og uttalte seg til det omsøkte området.

Klageadgang

Denne avgjørelsen kan påklages til Olje- og energidepartementet av parter i saken og andre med rettslig klageinteresse innen tre uker fra det tidspunkt denne underretning er kommet frem, jf. forvaltningsloven kapittel VI. En eventuell klage skal begrunnes skriftlig, stiles til Olje- og energidepartementet og sendes til NVE. Vi foretrekker elektronisk oversendelse til vår sentrale e-postadresse nve@nve.no.

Med hilsen

Rune Flatby
avdelingsdirektør

Arne Olsen
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Vedlegg:

- «Vedlegg. Innkomne merknader til søknad om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk»

Kopi til:

Bertel og Vigdis L. Eie
Bevar Heiane
Elisabeth Seland
Flekkefjord kommune
Havgul Clean Energy AS v/Helge Toft
Jan Egil Øksendal
Kvinesdal kommune
Leiv Lindefjeld
Naturvernforbundet i Vest-Agder
Olje- og energidepartementet
Sirdal kommune
Tom Birger Urdal
Vest-Agder fylkeskommune

Vedlegg. Innkomne merknader til søknad om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk.

NVE har mottatt ni høringsuttalelser til søknaden om utvidelse av planområdet for Tonstad vindkraftverk hvorav flere av merknadene er sammenfallende med tidligere innsendte høringsuttalelser. NVE har sammenfattet de innkomne merknadene nedenfor.

Kvinesdal kommune skriver i brev av 22.12.15 at følgende ble vedtatt i kommunestyret 16.12.15:

«Kvinesdal kommune er negative til at det gis konsesjon til utvidelse av Tonstad vindpark i Kvinesdal kommune, som omsøkt. Kommunen skal foreta en interesseavveining mellom de samlede fordeler og ulemper ved omsøkt tiltak. Denne avveiningen innebærer at de samlede ulemper er større enn de samlede fordeler. Utbyggingen vil båndlegge verdifulle naturressurser og medføre betydelige naturinngrep, som vil redusere verdien av friluftsliv i et område som er svært viktig som tur- og rekreasjonsområde på Krågeland.»

I saksframlegget står det at kommunen ved forvaltningsutvalget hadde negativ innstilling til den opprinnelige søknaden, som inkluderte arealet i Kvinesdal kommune. Saken ble ikke behandlet i kommunestyret, da tiltakshaver valgte å trekke ut området i Kvinesdal fra konsesjonssøknaden etter at det ble kjent at kommunen hadde negativ innstilling. De viser til at konsesjonsvedtaket ble påklaget av blant annet kommunen, men nådde ikke frem i OED.

I rådmannens vurdering vises det til andre konsesjonsgitte prosjekter i regionen, herunder Kvinesheia og Buheii vindkraftverk, og at inngrepene i urørt natur kan bli betydelige dersom samtlige av prosjektene blir realisert. Det vises også til at kommunen bidrar allerede med store investeringer innen kraftbransjen, herunder linjenett, trafostasjonen Raustad og Nesjen, overføring av vann fra Kvinavassdraget til Tonstad samt to andre planlagte vindkraftverk i kommunen.

Av positive virkninger vises det til leieinntekter for grunneiere, inntekter til kommunen i form av eiendomsskatt og lokal sysselsetting. Av negative virkninger er virkninger for landskap, friluftsliv og hubro trukket fram.

Det vises til at Kvinesdal kommune allerede til den opprinnelige søknaden, har uttalt seg negativt til vindkraftverket, hovedsakelig med bakgrunn i negative virkninger for friluftsområdet på Krågeland. Området er kjent som et viktig friluftsliv- og hytteområde i Kvinesdal kommune. Det vises til at det i kommuneplanens arealdel 2015-2027 er innarbeidet hensynssone for friluftsliv på Krågeland. I Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2014-2020 (RIFF) er området Krågeland-Slettefjellheii vurdert til å være svært viktig for friluftsliv.

I saksframlegget står det at vindturbinene vil være godt synlig fra turløyper i Krågelandsområdet. Utvidelsen vil være en ulempe for de som driver friluftsliv utenfor løypenettet med utgangspunkt fra Krågeland, da det blant annet ikke lenger vil være mulig å gå nordover i terrenget mot Sirdal uten å måtte passere vindkraftverket. De viser til at det i konsekvensutredningen er forslått å ta ut blant annet det sørlige området av Lindelandsheia, som avbøtende tiltak for friluftsliv for de som ferdes i området Krågeland-Burknedalsheia-Malmevatnan-Høgheia. Kommunen mener en utvidelse i betydelig grad vil forsterke virkningene for friluftsliv, selv om det allerede er gitt endelig konsesjon til Tonstad vindkraftverk.

De mener at inntektene til kommunen vil være små, men positivt for de to grunneierne. De skriver at arealet i Kvinesdal er viktig for hubro, og en utbygging vil medføre negative virkninger for hubro og annen rovfugl. Det anbefales at det ikke gis konsesjon også med bakgrunn i den samlede belastningen all kraftutbygging i regionen vil medføre.

Sirdal kommune skriver i brev av 16.11.15 at følgende ble vedtatt på kommunestyret 12.1.15:

«Kommunestyret tar saken til orientering». Vedtaket samsvarer med rådmannens forslag til vedtak, og er

begrunnet med at dette er en sak som i liten grad vedkommer Sirdal kommune og at det derfor ikke er behov for å uttale seg til saken.

Flekkefjord kommune skriver i brev av 03.12.15 at følgende ble vedtatt i formannskapet 03.12.15: «*Flekkefjord kommune ser positivt på søknaden om utvidelse av planområdet, og mener at utvidelsen kan bidra til at Tonstad vindkraftverk blir mer interessant for realisering*».

De viser til at Flekkefjord bystyre vedtok å gå inn for konsesjon til Tonstad vindkraftverk den 20.06.13. I saksframlegget står det at utvidelsen av planområdet berører Flekkefjord kommune i liten grad, utover muligheter for lokalt næringsliv og virkninger for regionale brukere av området i forbindelse med friluftsliv. De skriver at en utbygging vil kunne få betydelige ringvirkninger for lokale entreprenører, spesielt i utbyggingsfasen. For friluftsliv er det først og fremst den visuelle påvirkningen på landskapet som oppleves som negativ, men at utvidelsen vil ha liten betydning for det visuelle inntrykket. De viser til resultater fra undersøkelsene fra SgurrEnergy, at utnyttelse av arealet i Kvinesdal vil vesentlig forbedre den årlige produksjonen til vindkraftverket.

Vest-Agder fylkeskommune skriver i brev av 05.02.16 at følgende ble enstemmig vedtatt i fylkesutvalget 02.02.16.

- *Fylkeskommunen savner en nærmere begrunnelse, samt konsekvensvurdering, knyttet til at det aktuelle området som nå ønskes gjeninntatt i Tonstad vindpark.*
- *Ut fra de opplysningene som nå foreligger vil Vest-Agder fylkeskommune anbefale at søknaden om utvidelse av vindparken avslås. Dette av hensyn til friluftsinnteresser, landskapshensyn samt konflikt med INON-områder.*
- *I den grad det likevel skulle bli gitt konsesjon, vises til fylkeskonservatorens merknad gitt i fylkesutvalgets sak 83/13 («Uttalelse til Tonstad vindkraftverk»).*

Det står i saksframlegget at fylkesutvalget behandlet hele vindkraftverket, inkludert arealet i Kvinesdal kommune, i forbindelse med søknaden om Tonstad vindkraftverk. De viser til at tiltakshaver reduserte planområdet i sluttfasen av høringen. De viser til Kvinesdal kommune sitt vedtak i saken om utvidelse av planområdet.

Fylkeskommunen mener at den omsøkte utvidelsen burde vært utredet og belyst nærmere. De etterlyser blant annet i hvilken grad det omsøkte tilleggsarealet vil påvirke lønnsomheten til prosjektet. De stiller også spørsmål hvorvidt det er mulig å utnytte det nåværende arealet bedre i forbindelse med produksjon.

Til temaet friluftsliv, skriver de at:

- Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk helse (RIFF) har blitt vedtatt etter at fylkeskommunen behandlet den opprinnelige søknaden. De viser til at det aktuelle området er markert som svært viktig regionalt friluftsområde. Verdien ble satt med bakgrunn i høy bruksfrekvens og andel regionale brukere. De mener dette styrker argumentet om at utbygging i området vil være konfliktfylt i forhold til allmennhetens friluftsinnteresser.
- Området ligger nær opp til turløypene knyttet til utfartsområdet på Krågeland.
- Korridoren fra Krågeland og nordover vil bli nedbygd. Den omsøkte utvidelsen vil forhindre muligheten til å ferdes nordover fra Krågeland gjennom et urørt område.

Til temaet landskap mener de at det allerede konsesjonsgitte vindkraftverket vil påvirke landskapsbildet i stor grad. De viser til at arealet det søkes om var gitt stor verdi i konsekvensutredningen. De legger til grunn at en utvidelse av vindkraftverket vil føre til at steder som ikke tidligere vil bli visuelt berørt, nå i større eller mindre grad vi se vindturbiner.

De skriver at vindkraftverket vil gi en betydelig reduksjon av inngrepsfrie naturområder, og at en utvidelse vil føre til ytterligere tap. De viser til RIFF, hvor det står at inngrepsfrie naturområder skal gjennom arealplanlegging sikres mot videre reduksjon.

Vest-Agder fylkeskommune viser til tidligere merknader og krav fra fylkeskonservatoren og understreker at disse, herunder § 9 undersøkelser som må foretas før utbygging, også gjelder for utvidelsen av planområdet. De gjør oppmerksom på at det befinner seg et kjent automatisk fredet kulturminne innenfor det omsøkte området.

Bevar Heiane v/Fridtjof Jaatun skriver i brev av 27.11.15 at utvidelsen av planområdet burde vært hørt på nytt i ordinær forstand, selv om området inngikk i det opprinnelige omsøkte planområdet. De mener at NVE i større grad burde tatt hensyn til naboer, hytteeiere, grunneiere, fastboende på Krågeland, Lindeland og Seland i forbindelse med en ny høring. De mener NVE har justert og tilpasset søknads- og høringsrutinene i saken, og stiller spørsmål ved hvilke retningslinjer NVE har fulgt. De mener det har kommet fram nye momenter i saken, hvor det blant annet er gitt konsesjon til Buheii vindkraftverk.

Bevar Heiane mener at de samlede virkningene for hele heiområdet fra Krågeland-Josdal-Risnes, i forbindelse med en utbygging av både Buheii og Tonstad vindkraftverk, ikke har blitt vurdert i tilstrekkelig grad av NVE og OED. De mener søknadene har blitt behandlet enkeltvis og isolert.

Bevar Heiane viser til tidligere innsendt høringsuttalelse og klage, og skriver at merknadene fortsatt gjelder for utvidelsen av planområdet. De trekker fram følgende temaer; fugleliv, friluftsliv, tap av INON, verditap i forbindelse med reiseliv og hyttebygging og kulturminner.

De skriver at det i nærheten av området til utvidelsen på Lindeland er påvist en hubrolokalitet. De viser til vilkår i anleggskonsesjon knyttet til hubro, og skriver at de forventer at disse gjennomføres i et reelt samarbeid hvor fagfolk sin kompetanse blir vektlagt.

De viser til virkninger for friluftsliv. De poengterer at det vil være farlig å ferdes i området vinterstid, som følge av iskast. De legger ved et kart over de mest brukte skiløypene i planområdet for Tonstad vindkraftverk, og nevner at det også fins flere traseer enn de som er tegnet inn i kartet. De skriver at tap av skiløypene, herunder trasen fra Krågeland og nordover til Tonstad, vil ramme Krågeland-området hardt, både for lokale og regionale brukere. De viser til at området for utvidelse har blitt klassifisert som et «svært viktig» friluftsområdet i RIFF, og at området i sin helhet er inngrepsfritt. De mener det ikke finnes brukbare alternative turområder for Krågeland.

Til temaet kulturminner, skriver Bevar Heiane at Lindeland er en gammel stølshei, hvor en må regne med å finne mange flere automatisk fredete kultminner enn Målesstølen, som er nevnt i utredningen.

Naturvernforbundet i Vest-Agder v/Peder Johan Pedersen (NVF) skriver i brev av 27.11.15 at de protesterer på søknaden om å utvide planområdet for Tonstad vindkraftverk. De mener en konsesjon til utvidelsen vil føre til ytterligere bortfall av naturmiljø og urørt natur (INON). De skriver at regionen er nasjonalt viktig og at en innvilgelse av konsesjon vil føre til uakseptable belastninger på naturmiljøet.

De viser til at både Buheii og Tonstad vindkraftverk har fått konsesjon og at prosjektene samlet vil dekke et areal på ca. 35 km², men at et langt større villmarkspreget område i denne delen av Vest-Agder vil gå tapt. De mener at Tonstad vindkraftverk er klassifisert som det mest konfliktfylte anlegget i fylket, med bakgrunn i naturverdier når det gjelder rødlistede arter og friluftsliv.

NVF skriver at konsesjonsområdet ligger innenfor et svært viktig regionalt friluftsområdet. De skriver at dette er det sørligste, største og mest kystnære friluftsområde med høyfjellsterrang på hele Sør- og Sør-Vestlandet. De skriver videre at utvidelsen vil berøre rødlistede fuglearter, herunder hubro, hvorav de mener at hubro vil bli fullstendig «omringet» av vindturbiner. De viser også til at kraftledninger vil medføre virkninger for fugl.

NVF viser til rapport fra Miljødirektoratet, hvor det står at vurderinger i forbindelse med utvidessøknader gjøres mindre strengt. NVF mener det spekuleres i å først få lettere konsesjon til et mindre området, for deretter å søke om utvidelse i etterkant.

NVF mener at NVE ikke har gjennomført en vurdering av samlet belastning i henhold til § 10 i naturmangfoldloven, slik Sirdal, Flekkefjord og Kvinesdal kommuner stilte krav om i brev av 11.01.11. De mener at slike vurderinger må gjøres av et frittstående organ.

NVF legger ved tidligere innsendte merknader og klage i saken om Tonstad vindkraftverk.

Jan Egil Øksendal skriver i brev av 26.11.15 at han mener det er avsatt nok areal til vindkraftverket. Han mener at området det søkes om bør forbli inngrepsfritt. Han skriver at området har stor verdi for friluftsliv, både for hytte- og dagsturister. Øksendal skriver at Langevannsområdet, midt mellom Øksendal og Lindefjeld, ofte er målet for skiturister som kommer fra sør. De følger traseen som går over Øvre Malmevatnet nordover via Godvatnet og til Langevatnet. Det har tidligere blitt arrangert turrenn fra Tonstad til Krågeland langs denne traseen. Han mener at selv om Langvassheii ble trukket ut av planene, som følge av vilkår knyttet til hubro, betyr det ikke at vindturbinen må flyttes lenger sør-øst.

Elisabeth Seland skriver på vegne av grunneiere på g.nr.182 Seland (b.nr. 1, 2, 3, 5, 13 og 15) og g.nr. 181 Lindeland (b.nr. 4, 6 og 7) i Kvinesdal. Hun viser til tidligere innsendt høringsuttalelse av 01.03.13. I brev av 26.11.15 skriver hun at søknaden om utvidelse av planområdet til Tonstad vindkraftverk må avslås. Hun viser til at utreder har anbefalt at den nordlige delen av Lindelansheia tas ut av planen for å redusere virkninger for fugl, herunder hubro og termikktrekkende rovfugl, og at den sørlige delen tas ut for å redusere virkninger for de som ferdes i området Krågeland-Burknedalsheia-Målmevatnan- Høgheia. Seland viser til Kvinesdal kommune sitt vedtak.

Hun viser til rapport fra Miljødirektoratet, hvor det står at vurderinger i forbindelse med utvidessøknader gjøres mindre strengt, og at utreder kan spekulere i først å få lettere konsesjon til et mindre området, for deretter å søke om utvidelse i etterkant. Hun skriver at søkers begrunnelse for utvidessøknaden viser at prosjektet er et høyrisikoprojekt med tanke på lønnsomhet. Seland mener at virkningene for friluftsliv og ferdsel vil bli store, og at skiløypene mellom Krågeland og Tonstad vil gå tapt, blant annet som følge av fare for iskast.

Seland skriver at søker har søkt om ekspropriasjonstillatelse på grensen mellom g.nr.181 Lindeland og 182 Seland b.nr. 3 uten å kontakte grunneiere på Seland. Hun mener søker har gått bak ryggen på grunneierne og at tiltakshaver ikke har rett til å sette opp vindturbin på selve grenselinjen, ettersom de ikke har inngått avtale med grunneierne på Seland. Hun skriver at dersom det gis konsesjon til utvidelse, så vil de kreve at vindturbinen fjernes helt eller flyttes så langt inn i planområdet at hele sikkerhetssonen, radius på 400 meter i forbindelse med fare for iskast, rundt vindturbinen ligger innenfor grensen til planområdet.

Seland legger ved kopi av Vestas Wind Systemas A7S manual for vindturbin V90, samt kopi av tidligere innsendt høringsuttalelse og relevante kart hentet fra konsekvensutredningene.

Tom Birger Urdal med flere skriver i brev av 23.11.15 at de viser til tidligere klage fra grunneiere på konsesjon til Tonstad vindkraftverk, og skriver at klagen opprettholdes i sin helhet. Klagen er vedlagt brevet.

Innledningsvis ber de om klargjøring av hvilke lovhjemmel NVE har benyttet for å kunne behandle utvidelsen av et allerede konsesjonsgitt planområdet. De skriver at utvidelsen vil få store virkninger for naturmiljøet, hubro, friluftsliv og ferdsel, og at søker av taktiske grunner har valgt å trekke ut området i første omgang for deretter å søke om utvidelse.

I tillegg til å gå imot en utvidelse av planområdet, vil de kreve at planområdet reduseres som beskrevet på side 46 i figur 32 i konsekvensutredningen for friluftsliv og ferdsel. De begrunner dette med at vindkraftverket vil få store negative virkninger på friluftsområdet for Krågeland, og viser til utredningen. De mener at NVE og OED ikke har vurdert dette i sine vurderinger. De skriver at utvidelsen vil beslaglegge den aller siste traseen som kan benyttes for å passere vindkraftverket uten å gå gjennom det. De skriver at all ferdsel fra Krågeland er mot fjellområdene i nord og nordvest der vindkraftverket planlegges, og at det ikke finnes alternative områder. De mener verdien av området er svært viktig i forbindelse med friluftsliv og ferdsel, og viser til uttalelsen fra fylkeskommunen.

Til temaet landskap og inngrepsfrie naturområder, skriver de at det er feil slik NVE og OED hevder at området allerede er preget av tekniske inngrep. De viser til at høyspentledningene knapt er synlig fra

omkringliggende topper og at det meste av kraftledningene ligger utenfor det omsøkte området. De mener at området fremstår som urørt og et intakt «villmarkspreget» område.

Avslutningsvis skriver de at dersom vindkraftverket blir bygd, vil oppføring av nye hytter i innregulert hyttefelt bli vanskeligere og mindre attraktivt. De mener at verdien på hytter og hyttetomter vil bli redusert.